

Żaneta Maciejewska
Koło Naukowe „Młodych Przedsiębiorców”
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa
im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu

<https://doi.org/10.26366/PTE.ZG.2016.47>

„Srebrne Tsunami” – skutki społeczne zmian demograficznych w XXI wieku

1. Wstęp

Nowe technologie, procesy produkcyjne, a także nowe i wciąż zmieniające się wyzwania stawiane przed człowiekiem stwarzają nieznane dotąd zagrożenia. Obok zagrożeń technicznych na znaczeniu zyskują także i te o charakterze społecznym. Polska boryka się z alarmująco niską liczbą urodzeń. Fakt ten wpływa na zmiany w strukturze demograficznej społeczeństwa, które odzwierciedlają się w ujemnych skutkach względem państwa, gospodarki, oraz życia rodzinnego.

Starzenie się ludzi jest zjawiskiem uniwersalnym – ludzie starzeć się będą starzeć zawsze i wszędzie. Jednak w ostatnich kilkudziesięciu latach zjawisko to zintensyfikowało się, szczególnie wzrosło w państwach wyżej rozwiniętych, co – przy jednoczesnym spadku przyrostu naturalnego sprawia, że odsetek ludzi starych w społeczeństwie szybko rośnie. Jest to skutek wydłużania się ludzkiego życia, postępu cywilizacyjnego i poprawy jakości życia. Niepokój budzi nie sam fakt wzrostu liczbowego starszej populacji, co wzrost jej udziału w strukturze ludności. W tej sytuacji szczególnie akcentowane są takie problemy jak nasilanie potencjalnych zagrożeń wzrostu gospodarczego, rosnące koszty ubezpieczeń, koszty socjalne oraz starość w kontekście wykluczenia społecznego¹.

Zmiany demograficzne wskazują na potrzebę prowadzenia badań związanych ze starzeniem się społeczeństwa. Z przeglądu literatury wynika jednakże, że niewiele badań bezpośrednio dotyczy: następstw starzenia się w kulturze, starości jako zjawiska ekonomicznego, którego następstwem są nowe modele funkcjonowania jednostek, ekonomiczne następstwa aktywności publicznej, kulturalnej, edukacyjnej i społecznej „lu-

---

¹ Klaassen i Paelinck prowadząc badania w 1979 zaprzeczyli empirycznie hipotezie o pogarszaniu się sytuacji gospodarczej wraz ze starzeniem się ludności (ale badano tylko duże europejskie miasta).

dzi dojrzałych”², czy rozwój społeczeństwa informacyjnego. W związku z podjętym tematem autorka niniejszego opracowania pragnie wykazać w oparciu o analizę ogólnodostępnych źródeł oraz własnych obserwacji, że faktycznie zmiany demograficzne mają wpływ na kierunki zmian zarówno w aspekcie kulturalnym, społecznym jak również ekonomiczno – gospodarczym.

Celem niniejszej pracy jest zwrócenie uwagi na zmiany w strukturze demograficznej państwa polskiego oraz wskazanie rozwiązań systemowych, których efektywność jest bardzo niska ze względu na niedostosowanie do potrzeb społeczeństwa, dla którego owe rozwiązania zostały skonstruowane.

2. Kształt polskiej demografii społecznej oraz jego oddziaływanie na jednostkę

Jean Bodin stwierdził, że ludzie są źródłem siły i bogactwa państwa (Okolski 2013, s. 13), z podobnego założenia wychodzą pracodawcy RP, którzy uważnie śledzą trendy demografii społecznej. Rok 2013 okazał się szczególnie niekorzystny pod tym względem dla Polski. Współczynnik dzietności wynosił 1,26 dziecka w przeliczeniu na jedną kobietę w wieku rozrodczym. W kolejnym roku odnotowano wzrost tej wielkości (*Podstawowe informacje...* 2015, s. 3). Tendencja okazała się jednak krótkotrwała – do końca kwietnia 2015 r. urodziło się o ponad tysiąc dzieci mniej niż w tym samym okresie roku minionego, a liczba zgonów w stosunku do liczby urodzeń zwiększyła się o 13 tys. (*Informacja o sytuacji...* 2015, s. 6-7).

Aby można było mówić o zastępowalności prostej pokoleń zakłada się, że współczynnik dzietności powinien wynosić około 2,1 (*Podstawowe informacje...* 2015, s. 4-5) – jeśli kolejne pokolenia nie osiągną tego poziomu społeczeństwo polskie może okazać się niewystarczająco liczne, aby można było mówić o jakiegokolwiek stabilności społecznej i ekonomicznej.

Współczynnik dzietności z upływem czasu jest coraz wyższy. Wiąże się to ze zjawiskiem „srebrnego tsunami” (Mamos-Gabryś 2015), które polega na wydłużeniu się przeciętnego trwania życia: mężczyzn – z 70,4 lat w 2004 roku do 77,6 lat w 2035 roku i kobiet – odpowiednio – z 78,8 lat do 83,3 lat (*Prognoza ludności...* 2009). Statystyki demograficzne prezentują zjawisko „podwójnego starzenia się ludności”³. Mówi ona, że choć generalnie następuje procentowy wzrost ludności starszej, w jej ramach najszybciej

² W tym kontekście chodzi o najstarszą grupę społeczeństwa. W związku ze zmieniającymi się trendami społecznymi oraz potrzebą edukowania społeczeństwa zasadnym jest używanie zwrotu „ludzie dojrzały”, a nie „starzejący się”.

³ Amerykańska literatura przedstawia podział zbiorowości seniorów na trzy grupy: „młodych starych” (osoby w wieku 65-74 lata), „starych starych” (75-84 lata) i „najstarszych starych” (85 lat i więcej).

ciej rośnie odłam najstarszy. Szybciej od „młodych starych” (w wieku od 65 do 74 lat) rośnie liczebność „starych starych” (75-84 lata), najszybciej zaś – zbiorowość „najstarszych starych” (85 lat i więcej) (Szukalski 2008, s. 12-13).

Na zjawisko starzenia się społeczeństwa ma wpływ szereg czynników, wśród których wymienić można m.in. poziom zamożności społeczeństwa, model rodziny, aktywność zawodową kobiet, rozwój opieki społecznej i ochrony zdrowia, wykształcenie ludności oraz politykę społeczną państwa. Wspomniane determinanty wykreowały styl życia polskiego obywatela. Analizując ich wpływ na życie społeczne jednostki istnieje możliwość scharakteryzowania poszczególnych grup, poprzez przypisanie im określonych cech.

Cechy charakterystyczne dla obecnego społeczeństwa to:

- wzrost liczby najstarszych – nie tylko 60+, lecz przede wszystkim 80+ (podwójne starzenie się),
- singielizacja starości – wśród czynników warunkujących samotność u osób starszych, podaje się: samotność kulturową, samotny styl życia, utratę najbliższych, świadomość nieuchronnej śmierci (Korwin-Szymanowska 2009, s. 63).
- feminizacja starości, średnia długość życia kobiet w Polsce wynosi 79 lat, natomiast mężczyzn niewiele ponad 70 lat (Korwin-Szymanowska 2009, s. 64),
- wysoki poziom bezradności technologicznej, szczególnie na terenach wiejskich, gdzie możliwość udziału w szkoleniach lub warsztatach oferowanych dla seniorów z obsługi komputera jest znacznie utrudniona i słabo rozpropagowana,
- posiadają stałe źródło dochodów znajdują się w relatywnie zadowalającej sytuacji materialnej (emerytura, renta)⁴,
- wzrost aspiracji seniorów (są coraz lepiej wykształceni), osoby starsze są coraz aktywniejsze, zrzeszają się we wspólnych organizacjach np. Uniwersytety Trzeciego Wieku.

Wydłużenie się życia przeciętnego Polaka negatywnie wpływa na system emerytalny. Średni poziom emerytur od lat utrzymuje się w okolicach 55% średniego wynagrodzenia. Jednak nominalna różnica sukcesywnie rośnie. Utrzymanie relacji emerytury do wynagrodzenia na poziomie 55% (Bliźniak 2014), będzie wymagało podniesienia wysokości składek emerytalnych.

---

⁴ Ubóstwo emerytów jest zjawiskiem mniej dotkliwym niż bieda rodzin wielodzietnych, bezrobotnych.

Dokonane porównania wskazują na niekorzystną tendencję zmierzającą w najbliższej przyszłości do stopniowego obniżania się świadczeń emerytalnych w stosunku do wynagrodzeń (Dragan 2011, s. 7). Przy dokonywaniu analizy wskazanych danych oraz relacji zachodzących między nimi istotne jest, aby pod uwagę wziąć ilość osób wchodzących na rynek pracy oraz ilość osób, które przechodzą w stan spoczynku zawodowego, tym samym uprawnione są do pobierania świadczeń emerytalnych. Konsekwencją nieingerowania w wysokości składek, ani poziom świadczeń emerytalnych było wydłużenie czasu pracy.

Tabela 1. Relacja wysokości emerytur do wynagrodzenia w latach 2010-2013

Zmienna \ Rok	2010	2011	2012	2013
Liczba emerytów (w tys.)	6352	6293	6252	6229
Przeciętna wysokość wynagrodzenia	3225	3400	3522	3650
Przeciętna wysokość świadczenia emerytalnego	1755	1845	1938	1983
Relacja (%)	54,4	54,3	55,0	54,3

Źródło: opracowane na podstawie: *Średnie wynagrodzenia i średnie emerytury w Polsce*, <http://cf.datawrapper.de/xjaNa/5/> (7.03.2016).

Demograficzne problemy, z którymi boryka się społeczeństwo polskie, przekładają się na aspekty ekonomiczne, społeczne oraz gospodarcze. Rysunek 1 ilustruje najbardziej zauważalne konsekwencje obecnej sytuacji demograficznej społeczeństwa Polskiego.

Rysunek 1. Konsekwencje procesu starzenia się dla jednostki

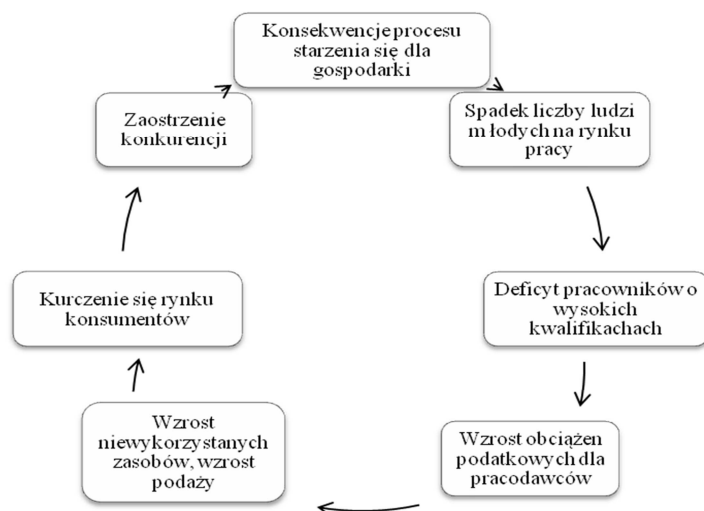
Źródło: opracowanie własne.

Postępujące starzenie się społeczeństwa ma nie tylko wymiar demograficzny, ale także ekonomiczny i społeczny. Zmiany odzwierciedlają się w trendach konsumpcyjnych, wzroście zapotrzebowania na wybrane usługi (ochrona zdrowia, opieka społeczna), spadku aktywności zawodowej, wzroście kosztów utrzymania rosnącej grupy poprodukcyjnej, a także zmianach w modelu rodziny oraz sposobie prowadzenia gospodarstw domowych. Wymusza to działania zarówno ze strony państwa w zakresie dostosowania infrastruktury i nakładów finansowych na różne dziedziny życia społeczno-gospodarczego, jak również jest to wyzwanie dla pracowników i pracodawców.

3. Srebrna gospodarka – efekt tendencji demograficznych polskiego społeczeństwa

Zmiany w strukturze demograficznej społeczeństwa odzwierciedlają się w sposobie funkcjonowania jednostki. Zmieniające trendy w społeczeństwie oddziałują z kolei na gospodarkę. Rysunek 2 przedstawia efekt zmian demograficznych, które wyraźnie oddziałują na polską gospodarkę.

Rysunek 2. Konsekwencje starzenia się dla gospodarki

Źródło: opracowanie własne.

Przy utrzymywaniu się obecnych trendów, w 2060 roku liczba ludności Polski z blisko 39 mln zmniejszy się do ok. 32 mln osób (*NIK o polityce prorodzinnej* 2015). Zmieni się również struktura ludności: wzrośnie udział osób w wieku poprodukcyjnym, a zmniejszy udział dzieci. Spowoduje to, że jedna trzecia społeczeństwa w wieku produkcyjnym będzie pracowała na pozostałe dwie trzecie: dzieci i emerytów.

Jest to duże zagrożenie dla możliwości osiągnięcia wysokiego wzrostu gospodarczego w przypadku gdy dynamika produktywności pracy byłaby niedostateczna i nie

rekompensowała ograniczonego działania czynnika ilości pracy na wzrost PKB (Golinska 2010). Powstrzymanie kryzysu demograficznego i ograniczenie negatywnych konsekwencji dla polskiej gospodarki wymaga podjęcia głębokich reform systemowych (*Starzejące się społeczeństwo...* 2012, s. 13):

- Ubezpieczenia społeczne: konieczne jest podnoszenie wieku emerytalnego w tempie odpowiadającym zwiększaniu się długości życia Polaków, docelowo do poziomu nawet 70 lat. Należy również zlikwidować emerytalne przywileje branżowe⁵, między 2009 a 2032 rokiem, niezbilansowane wydatki na wcześniejsze emerytury z powszechnego systemu emerytalnego wyniosą 1,46% PKB, na emerytury rolnicze 0,91% PKB, na emerytury służb mundurowych 0,6% PKB, a na emerytury górnicze 0,5% PKB (Boni 2009, s. 72).
- Polityka zatrudnienia: potrzebne są narzędzia aktywizujące na rynku pracy osoby w wieku 55+. Wymaga to stworzenia dwuwymiarowego systemu zachęt – dla pracodawców do zatrudniania takich osób oraz dla pracowników, aby skłonić ich do opóźnienia momentu wyjścia z rynku pracy.
- Polityka rodzinna: stworzenie systemu wspierającego dzieciństwo, m.in. poprzez system podatkowy, prawo pracy (np. elastyczny czas pracy) oraz rozbudowę infrastruktury wsparcia rodzin z dziećmi (np. żłobki, przedszkola) aby ułatwić partycypację członków rodziny (w tym zwłaszcza kobiet) w rynku pracy.
- System edukacji: położenie nacisku na edukację ustawiczną w ciągu całego okresu życia a nie tylko w młodym wieku. System edukacji powinien wspierać osoby w wieku 55+ umożliwiając im przekwalifikowanie. Konieczne jest również zintegrowanie systemu edukacji z potrzebami nowoczesnej gospodarki.
- Polityka mieszkaniowa: konieczne jest uwzględnienie szczególnych potrzeb ludności w starszych grupach wiekowych. Istotne jest również skoordynowanie polityki mieszkaniowej państwa z polityką rodzinną.
- Pomoc społeczna: potrzebne jest stworzenie systemu kompleksowej opieki nad osobami starszymi oraz niezdolnymi do pracy w sposób odciążający członków rodziny i ułatwiający im funkcjonowanie na rynku pracy. Istotne jest przygoto-

---

⁵ Branżowe systemy emerytalne: służb mundurowych, górników, nauczycieli, kolejarzy, prokuratorów, sędziów oraz osób rozliczających się za pośrednictwem KRUS (zwykle rolników). W tych grupach obowiązują zupełnie inne zasady naliczania wysokości emerytur, niższy wiek emerytalny i korzystniejsze przeliczniki lat pracy, co w praktyce oznacza, że ich pracodawcy płacą niższe składki a sami ubezpieczeni otrzymują wyższe emerytury lub płacąc bardzo niskie składki otrzymują niższe emerytury.

wanie systemu zapewniającego realny dostęp do usług medycznych, szczególnie dla ludzi w wieku 65+ lub niesamodzielnych życiowo.

Wymienione powyżej działania systemowe pozwolić mogą na ograniczenie negatywnych konsekwencji gospodarczych zmian demograficznych, jednak ich trwałe wyeliminowanie wydaje się być trudne.

4. Potencjalne kierunki działań związane z demograficznymi trendami, wpływającymi na zmiany w polskiej gospodarce

Zmiany, jakie dokonują się w strukturze społeczeństwa, narzucają na rząd konieczność przemodelowania dotychczasowych rozwiązań polityki społecznej. Wymagają one, a wręcz narzucają przekształcenie kierunków działań, które dopasowane będą do wymagań nowych trendów społecznych.

Szczególnych prac wymaga przede wszystkim polityka pronatalistyczna oraz politykę prorodziną. Istotne jest, aby poszczególne działania związane z wymienionymi politykami były ze sobą wzajemnie powiązane.

Polityka pronatalistyczna⁶, ukierunkowana jest na zwiększenie liczby urodzeń. Przejawia się w tworzeniu przez państwo różnego rodzaju zachęt materialnych i moralnych do powiększania liczby dzieci w rodzinach⁷ i w otaczaniu szczególną opieką rodzin wielodzietnych.

Aby działania podejmowane przez rząd były skuteczne, muszą skupiać się na obszarach, najbardziej newralgicznych, przede wszystkim rząd powinien:

- Dostosować liczbę żłobków do potrzeb ilościowych i przedszkolach oraz ułatwienie zainteresowanym dostępu do nich; jest to niezwykle istotna kwestia, często z braku miejsca w żłobkach młode matki mimo chęci powrotu do wykonywania pracy, muszą pozostać w domu, ponieważ muszą opiekować się swoimi pociechami.
- Państwo powinno wspierać rodziny, szczególnie wielodzietne, w których opieka nad dziećmi całkowicie uniemożliwia powrót do pracy na dłuższy czas. Projektem wspierającym rodziny 3+ jest m.in. Karta Dużej Rodziny, która udziela pakietu zniżek na określone dobra i usługi, tj. jedzenie, kosmetyki, odzież i obuwia, książki, zabawki paliwa, usługi telekomunikacyjne czy bankowe. Umożli-

⁶ Polityka pronatalistyczna stosowana była m.in. we Francji i w Polsce po wielkich stratach ludnościowych poniesionych w czasie pierwszej wojny światowej. Obecnie prowadzą ją kraje skandynawskie (Norwegia, Dania, Szwecja).

⁷ 500 zł na dziecko – projekt rządowy PIS.

wia również tańsze przejazdy pociągami i komunikacją publiczną w wybranych miejscowościach (*Czym jest Karta...* 2016). Karta Dużej Rodziny niewątpliwie stanowi ułatwienie dla wielu rodzin, jednakże nie jest ratunkiem dla najuboższych w postępującym ubóstwie.

- Ułatwić możliwość znalezienia pracy ludziom młodych, którzy wchodzi dopiero na rynek pracy, w tym celu niezbędne jest poszerzanie ofert związanych z podnoszeniem kwalifikacji przez tą grupę społeczną. Efektem podjętych działań jest przekształcanie profili ogólnoakademickich na uczelniach wyższych w profile praktyczne, co w rzeczywistości da lepsze przygotowanie w podejmowaniu działalności zarobkowej.
- Wsparcie przy kupnie własnego mieszkania. Nabycie mieszkania to spore wyzwanie finansowe dla każdego młodego człowieka w szczególności dla człowieka, który bierze odpowiedzialność nie tylko za siebie ale również za założoną rodzinę. W tym przypadku państwo wyszło naprzeciw młodym rodzinom, oferując pomoc polegającą na dofinansowaniu wkładu własnego. Rodziny, w których pojawi się trzecie dziecko własne lub przysposobione, mogą dodatkowo dostać pomoc na wcześniejszą spłatę części kapitału kredytu. Ponadto osoby, które rozpoczną budowę własnego mieszkania (lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego) mogą na nowych zasadach skorzystać z tzw. częściowego zwrotu VAT na materiały budowlane (*Program „Mieszkanie dla Młodych”* [2016]). Jest to jednak obciążone kilkoma warunkami, które w dalszym ciągu mogą zniechęcać młodych do założenia własnej rodziny oraz prokreacji.
- Elastyczne formy zatrudnienia, jest to niezbędne w celu zapewnienia wystarczającej opieki swoim potomkom.

Wymienione działania niewątpliwie są ważne, decyzja o założeniu rodziny wymaga coraz więcej wyrzeczeń od młodych osób. Osoby takie powinny mieć poczucie bezpieczeństwa co do ich przyszłości, przede wszystkim powinny być pewne rządzących, których priorytetem nie powinny być rozgrywki partyjne a dobro i rozwój społeczeństwa.

Obecnie prowadzona polityka prorodzinna została oceniona przez Najwyższą Izbę Kontroli negatywnie. NIK podaje, że „państwo polskie nie wypracowało całościowej i długofalowej polityki rodzinnej, koncentrując działania na doraźnie wprowadzanych rozwiązaniach, bez zapewnienia odpowiedniej koordynacji. Nie zostały określone ramy polityki rodzinnej oraz nie sprecyzowano jej celów i powiązanych z nimi działań.

Brakuje również systemowej analizy osiąganych efektów w powiązaniu z ponoszonymi nakładami. Izba odnotowuje, że w ostatnich latach pojawiły się w Polsce działania, które mogą stanowić ważne składowe systemu wsparcia dla polskich rodzin” (*NIK o polityce prorodzinnej* 2015).

Równolegle z wymienionymi powinna przebiegać polityka i działania ukierunkowane na aktywizację społeczną oraz politykę senioralną. Polityka senioralna stanowi ogół celowych działań organów administracji publicznej wszystkich szczebli oraz innych organizacji i instytucji, które realizują zadania i inicjatywy kształtujące warunki godnego i zdrowego starzenia się oraz możliwości prowadzenia w dalszym ciągu samodzielnego, niezależnego i satysfakcjonującego życia, nawet przy pewnych ograniczeniach funkcjonalnych (M.P. 2014, poz. 118).

W ramach działań rozumianych jako aktywizacyjno-społeczne wymagane jest:

- Kreowanie pozytywnego wizerunku ludzi starych – jako osób aktywnych, dążących do doskonalenia swoich umiejętności. Z uwagi na ten fakt szczególnie wysoko dotowane są projekty, których celem jest komputeryzacja osób starszych.
- Przełamywanie negatywnych stereotypów związanych z fizycznymi aspektami starzenia się, wymagana jest coraz większa aktywność fizyczna osób starszych.
- Pokazywanie różnorodnych stylów życia i aktywności osób starszych; szczególnie modne jest zrzeszanie się osób przy tak zwanych Uniwersytetach Trzeciego Wieku, które promują aktywny styl życia i mają do zaoferowania ciekawy program.
- Budowanie przestrzeni do spotkań i działań międzypokoleniowych. Tworzenie kawiarenek lub innych miejsc, gdzie osoby takie mogłyby rozwijać wspólne zainteresowania.
- Stworzenie warunków lokalnych, umożliwiających seniorom czynny udział w życiu społecznym i kulturalnym wspólnoty.
- Rozwój wolontariatu osób starszych, wskazując na chęć niesienia bezinteresownej pomocy innym, robienia czegoś pożytecznego dla potrzebujących oraz na poczucie bycia potrzebnym jako na główne powody podejmowania pracy wolontaryjnej przez osoby dojrzałe (od 72% do 55,6%). Znaczący odsetek wolontariuszy traktuje także swoje zaangażowanie jako okazję do poznania nowych ludzi oraz budowania relacji i więzi społecznych (do 61% badanych) (*Kierunki rozwoju wolontariatu...* 2013, s. 12).

- Myślenie o osobach starszych jako o konsumentach; w miarę upływu czasu zwiększa się liczba badań związanych z ekonomicznym wpływem zmieniających się potrzeb seniorów. Seniorzy coraz więcej środków przeznaczają na własną aktywność.

- Dostosowywanie mieszkań do potrzeb seniorów,

Aspekty opiekuńczo-ratownicze życia seniora również wymagają szczególnej uwagi oraz troski ze strony rządzących. W związku z tym należy:

- rozwijać systemy opieki nad osobami starszymi, w tym hospicjów, poza siecią szpitalną,
- rozwijać powinna się sieć domów pomocy społecznej lub domów dziennego pobytu, które nie spowodują „wykorzenienia” osób starszych z ich dotychczasowych środowisk, co zwykle jest równoznaczne ze „społeczną śmiercią” osób starszych,
- rozwijać usługi opiekuńcze,
- rozwijać Rodzinne Domy Pomocy Społecznej,
- rozwijać opiekę geriatryczną,
- zwiększyć udział sektora prywatnego i NGO w realizacji tych zadań.

Kierunki zmian demograficznych wytyczają dalsze kierunki rozwoju całego państwa. Człowiek jako największy kapitał ma ogromną wartość. Bez istnienia ludzkiego nie będzie polityki, gospodarki oraz państwowości dlatego niezbędne jest ciągłe podejmowanie działań na rzecz polityki prorodzinnej oraz pronatalistycznej.

5. Zakończenie

Polacy pracują dużo więcej niż przedstawiciele innych bogatszych krajów⁸, wypracowane godziny nie przekładają się jednak na stan finansowy gospodarstw domowych. Często mała i zapracowana rodzina nie jest w stanie udźwignąć ciężar opieki nad osobą starszą. Zdarza się również, że osoby starsze nie chcą stanowić obciążenia dla swoich rodzin. Pragną uprawiać, samodzielnie, aktywne życie. Wiąże się to ze zmianami w lokacji środków prywatnych, z których dość duża część przeznaczana jest na długoterminową opiekę w domach pomocy społecznej, lub spełnianie aspiracji aktywnych seniorów.

---

⁸ Statystyczny Polak pracuje rocznie około 1918 godz., Amerykanie poświęcają na pracę o 130 godz. rocznie mniej niż my (1788). Nieco ponad 1600 godz. spędzają w biurze lub fabryce Hiszpanie, Szwedzi, Brytyjczycy. Ale i oni mogą zazdrościć Francuzom (1489 godz.) czy Niemcom (zaledwie 1388 godz.). Średnia OECD wynosi 1770 godz. i jest o 148 godz., czyli o 18,5 dnia roboczego, niższa od polskiej.

Zmiany demograficzne w społeczeństwie odzwierciedlają się nie tylko w sposobie życia lecz również przekładają się na gospodarkę. Ekonomisci wskazują, iż stanowi to zagrożenie dla wzrostu gospodarczego, przede wszystkim eksponując takie problemy, jak rosnące koszty ubezpieczeń i koszty socjalne oraz starość w kontekście wykluczenia społecznego. Rośnie zainteresowanie związane z ekonomicznymi następstwami starzenia się w kulturze młodości, starość jako zjawiska ekonomicznego, którego następstwem są nowe style życia w kontekście ekonomii, ekonomiczne następstwa aktywności publicznej, kulturalnej, edukacyjnej i społecznej „ludzi dojrzałych”, czy ekonomiczne następstwa w społeczeństwie informacyjnym.

Obecnie eksponowane są przede wszystkim negatywne czynniki starzenia się populacji, to z pewnością rozwój teorii ekonomii starości może sprzyjać identyfikowaniu i stymulowaniu gospodarczych korzyści, jakie mogą być w praktyce generowane przez „sektor starości” dla całej gospodarki. Wystarczy tu wskazać na zapotrzebowanie na produkty i usługi niezbędne w funkcjonowaniu ludzi starszych. Kreowany w tym zakresie popyt stanowi ważny czynnik wzrostu gospodarczego. Niedoceniany jest przy tym związek między starzeniem się społeczeństwa a korzyściami, jakie mogą wynikać z rozwoju sektora usług ukierunkowanych na tę grupę wiekową, w tym usług medycznych, edukacyjnych, turystycznych, kulturalno-rozrywkowych, sportowych i innych.

Literatura

1. Bliźniak J. (2014), *Emerytury rosną, ale przepaść między nimi a pensjami też*, http://pieniadze.gazeta.pl/pieniadz/1,136200,15452451,Emerytury_rosna__ale_przepasc_miedzy_nimi_a_pensjami.html (3.03.2016).
2. Boni M. (2009), *Polska 2030. Wyzwania Rozwojowe*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa.
3. *Czym jest Karta Dużej Rodziny?* (2016), <https://rodzina.gov.pl/duza-rodzina/karta-duzej-rodziny> (9.01.2016).
4. Dragan A. (2011), *Starzenie się społeczeństwa polskiego i jego skutki*, Opracowania Tematyczne OT-601, Kancelaria Senatu, Warszawa.
5. Golinowska S. (2010), *Demografia a gospodarka*, <http://www.rp.pl/artukul/505700-Demografia--a-gospodarka-.html#ap-7> (9.01.2016).
6. *Kierunki rozwoju wolontariatu 50 + w Poznaniu*, (2013), Centrum Inicjatyw Senioralnych w Poznaniu, <http://www.centrumis.pl/kierunki-rozwoju-wolontariatu.html> (02.02.2016).
7. Korwin-Szymanowska A. (2009), *Kim są single – psychologiczna charakterystyka osób samotnie żyjących*, w: *Diagnostyka i rozwiązywanie problemów psychologicznych dzieci i młodzieży*, B. Kołdan, J. Kahlan, A. Fidelus (red.), Wyd. Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz-Warszawa.
8. Mamos-Gabryś E. (2015), *Starzejące się społeczeństwo zmieni polską gospodarkę*, <http://www.polskieradio.pl/42/3165/Artykul/1417272> (10.01.2016).

9. *NIK o polityce prorodzinnej* (2015), <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/nik-o-polityce-prorodzinnej.html> (9.01.2016).
10. Okólski M. (2014), *Nie ma bogactwa ponad ludzi – czyli dlaczego bardziej opłaca się śledzić trendy demograficzne niż notowania giełdowe*, w: *Wykłady inauguracyjne rok akademicki 2013-2014*, Instytut Problemów Współczesnej Cywilizacji im. Marka Dietricha, Warszawa.
11. *Prognoza ludności na lata 2008-2035*, GUS, Warszawa 2009.
12. *Program „Mieszkanie dla Młodych”*, <https://rodzina.gov.pl/mieszkanie/program-mieszkanie-dla-mlodych> (11.01.2016).
13. *Starzejące się społeczeństwo jako wyzwanie ekonomiczne dla europejskich gospodarek* (2012), Pracodawcy Rzeczypospolitej Polskiej, Polsko-Amerykańska Izba Handlowa, Warszawa.
14. *Starzenie się społeczeństwa polskiego i jego skutki* (2011), Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji, Warszawa.
15. Szukalski P. (2008), *Starzenie się ludności – wyzwanie XXI wieku*, w: *To idzie starość – polityka społeczna a przygotowanie do starzenia się ludności Polski*, P. Szukalski (red.), Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
16. *Średnie wynagrodzenia i średnie emerytury w Polsce*, <http://cf.datawrapper.de/xjNa/5/> (7.03.2016).
17. Uchwała Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie przyjęcia dokumentu Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014-2020, M.P. 2014, poz. 118.

Streszczenie

„Srebrne Tsunami” – skutki społeczne zmian demograficznych w XXI wieku

Pomimo widocznych pozytywnych zmian jakie zachodzą na przestrzeni lat zarówno w życiu społecznym jak i gospodarczym, nieustannie państwo polskie skazane jest na wiele zagrożeń. Wskazać można wiele aspektów społecznych, moralnych oraz technologicznych wzajemnie ze sobą powiązanych oraz od siebie uzależnionych, w przypadku których rozwój jednego, negatywnie oddziałuje na drugi. Celem niniejszej pracy jest zwrócenie uwagi na zmiany zachodzące w strukturze demograficznej społeczeństwa polskiego. Niedostosowanie rozwiązań systemowych rządu związanych z najstarszą grupą społeczną negatywnie oddziałuje na kondycję gospodarki. Problem przedstawiony w niniejszej pracy rozpatrzony oraz przeanalizowany został w oparciu ogólnodostępną literaturę oraz na podstawie własnych obserwacji.

Słowa kluczowe: gospodarka społeczna, sfera egzystencjonalna, zagrożenie.

Abstract

"Silver Tsunami" – social consequences of demographic change of the twenty-first century

Despite the apparent positive changes occurring over the years both in social and economic constantly Polish state is doomed to many risks. You can indicate many aspects of social, moral and technological interrelated and dependent on each other, where the development of one adversely affects the other. The aim of this study is to draw attention to the changes in the demographic structure of Polish society. Failure of the government system solutions associated with the oldest social group negatively affects the condition of the economy. The problem presented in this paper has been considered and analyzed based on widely available literature and its own observations.

Keywords: social economy, existential sphere, threat.